

Lehdistökatsaus teatterivuoteen 2011

Jonna Leppänen

Vuoden 2011 Suomen suurimpien päivälehtien teatterikirjoittelu kertoo jotain siitä, kuinka lehdistö suhtautuu teatteriin, millainen ilmapiiri teatterin ympärillä velloo, ketkä tekijät pääsevät esille ja mistä ansioista heitä kiitellään. Median rooli on suuri taidekentällä aivan kuten kaikkialla muuallakin tänä päivänä. Tästä syystä on oleellista pysyä lehdistön piirtämien laajojen kuvioiden perässä. Teatterikenttää ja sen tulevaisuuden mahdollisuuksia sekä muutoksia suhteessa menneeseen olisi mahdollista tarkastella myös monin muin tavoin. Tämän katsauksen tarkoitus on ollut nostaa esille joitakin yhteisiä teemoja ja yleisiä suuntaviivoja, joita vuoden 2011 lehtikirjoitteluun perustuen voidaan teatterin kentällä havaita.

Teatteri avaa oviaan

”Soveltava teatteri jalkautuu ihmisten pariin”

(Turun Sanomat 7.3.2011)

Lehtikirjoittelun perusteella voisi sanoa, että teatterit avautuvat. Teatterit myös tuntuivat aktivoituneen yleisötyössä ja pyrkivän luomaan uusia tapoja kohdata uusia yleisöjä. Myös lehdistö oli varsin kiinnostunut erilaisten keskustelutapahtumien ja muiden yleisötyömuotojen esittelystä. Pääasiassa tällainen kirjoittelu toki oli paikallislehtien informatiivista uutisointia erilaisista yleisölle avoimista tapahtumista. Näyttäisi, että yleisimpiä teattereiden yleisötyön muotoja olivat keskustelutilaisuudet ja avoimet harjoitukset, joita järjestettiin teatterin ohjelmiston tueksi. Yleisötyöksi katsotaan myös esteettömyysponnistukset esimerkiksi aistirajoitteisten hyväksi. Esteettömyyteen puuttumista oli myös esimerkiksi lapsiparkin perustaminen Tampereen teatteriin (Aamulehti 9.2.2011, Helsingin Sanomat 10.2.2011). Etelä-Saimaa kertoi 1.10.2011 Kotkassa järjestetyistä hajusteettomista teatterinäytöksistä, joihin hajusteyliherkätkin pystyivät osallistumaan.

Paikallislehdet uutisoivat paikallisissa teatterissa järjestettävistä ilmaisista ja kaikille avoimista harjoituksista. Näitä järjestettiin ainakin Rauman kaupunginteatterissa (Länsi-Suomi 11.1.2011), Imatran teatterissa (Uutisvuoksi 15.1.2011), Savonlinnan teatterissa (Itä-Savo 6.1.2011) ja Teatteri Siperiassa (Aamulehti 29.1.2011). Tampereen Työväen Teatterissa oli kolme ilmaisenäytöstä työttömille 110-vuotisjuhluvuotensa kunniaksi (Uutispäivä Demari 19.1.2011). Jyväskylän ylioppilasteatteri vei improvisaatioharjoitukset jopa ulos teatteritiloista karaokebaariin (Jyväskylän Ylioppilaslehti 2011/1). Keskustelutilaisuudet olivat toinen yleinen yleisötyömuoto. Wasa Teater ja Turun kaupunginteatteri järjestivät ohjelmistoonsa liittyvät keskusteluserjat (Vasabladet 2.2.2011, Turun Sanomat 20.2.2011). Kotkan kaupunginteatterissa haastateltiin Anna Krogerusta liittyen hänen näytelmäänsä *Parhaisakin perheissä* (Kymen Sanomat 12.2.2011). Kokkolan kaupunginteatteri puolestaan järjesti Arvokas elämä – seminaarin (Keskipohjanmaa 21.1.2011). Teatterit tarjosivat yleisöilleen myös erilaisia draamatyöpajoja, luentoja ja jopa kahvikutsut Runebergin päivänä (esim. Pohjalainen 12.5.2011, Pohjolan Sanomat 5.2.2011, Turun Sanomat 28.1.2011).

Uudenlainen yleisötyön muoto oli teatterien erilaiset avajaistapahtumat näytäntökausien alussa. Yleisötyön merkitys tuntui tosin jäävän mainostarkoituksen jalkoihin, kun tarkoituksena on esitellä ”makupaloja” tulevasta ohjelmistosta – varsinkin kun tapahtuman

uutisointi kertasi jälleen kerran tulevan ohjelmiston paikallislehden lukijoille. Tosin tällainenkin tapahtuma saattoi alentaa teatterin kynnystä huomattavasti jonkun ihmisen kohdalla. Omanlaisensa tilaisuuden järjesti teatteri Vanha Juko, kun teatteriin kutsuttiin yleisöä maratontansseihin, tanssimaan tai katsomaan. Yön yli kestävät tanssit liittyivät tulossa olleeseen näytelmään *Ampuuhanne hevosiakin*. (Etelä-Suomen sanomat 22.1.2011) Myös Haminan kesäteatterin yhteislaulutilaisuus kuulosti kaikessa perinteisyydessään tuoreelta idealta (Kouvolaan sanomat 7.7.2011). Teatterit näyttävät haluavan avautua paikkakuntalaisten omiksi tiloiksi, jossa voidaan järjestää ehkä myös muita kuin teatteriin liittyviä tapahtumia. Esimerkiksi Vaasan kaupunginteatteri järjesti Präntö-illan, jossa esitettiin videokooste palosaarelaisten kokemuksista Palosaaresta (Pohjalainen 10.2.2011).

Esteettömyys on tässä ajateltu yleisötyöhön kuuluvaksi, vaikka esteettömyyteen voisi suhtautua toisinkin. Toisaalta esteettömyyteen liittyy myös sosiaalisia esteitä, joita lehdissä ei käsitelty lainkaan, vaan teatterit tuntuivat lehtikirjoittelun perusteella keskittyvän vain konkreettisiin esteisiin. Viittomakielistä tulkkausta ja tekstitystä kuulorajoitteisille, myös viittomakielisen esityksen äänitulkkausta kuuleville, hajusteettomia näytöksiä, lapsiparkkeja ja alennettuja lippuhintoja näkyi lehtien sivuilla vuonna 2011. Myös ruotsinkielisten esitysten tekstittäminen suomeksi oli yksi esteettömyyden kategoriaan laskettava seikka. Vierailuesitykset päiväkodeissa, sairaaloissa ja vankiloissa puuttuivat tasa-arvoisuuden epäkohtiin konkreettisesti – teatteri kuuluu kaikille. Uutispäivä Demari kertoi 31.1.2011 *Kuningaskahle* – näytelmästä, jota esitettiin vankiloissa ja sen jälkeen samalla paikkakunnalla ”siviilitiloissa”. Lehdet kertoivat myös klovnien tekemästä soveltavasta jo sosiaalisesta työstä sekä sairaaloissa että kriisialueilla (Etelä-Suomen Sanomat 11.2.2011, Kaleva 22.3.2011, Helsingin Sanomat 11.1.2011).

Soveltavan teatterin kentälle kuuluvia ja myös yleisötyöksi laskettavia toimintamuotoja on esimerkiksi yleisön ottaminen mukaan produktion jo sen valmisteluvaiheessa. Savonlinnan oopperajuhlille oli valmisteilla netissä kirjoitettava ooppera sekä osittain lasten valmistama Norppa-ooppera. Jyväskylän kaupunginteatterin *Yötarinoita*-näytelmää varten kerättiin katsojien kokemuksia unettomuudesta (Jyväskylän kaupunkilehti 15.1.2011, Keskisuomalainen 26.1.2011). Saaduista kokemuksista koostettiin näytelmä. *Yötarinat* sai siis myös yhteisöteatterin funktion, kun itse kirjoittajat tulivat yhdessä kokemaan esitystä omista kokemuksistaan. Helsingin Sanomissa tuotiin esille myös Kirkkonummella tehty yhteisöteatterihanke. Siinä Eija Ahvo vastusti Veikkolan terveyskeskuksen lakkauttamista yhteisöteatterin keinoin (Helsingin Sanomat 31.1.2011). Ahvon projekti oli soveltavaa teatteria puhtaimmillaan. Oulun kaupunginteatterin *Beginning* -nuortennäytelmä toteutettiin devising -tekniikalla (Helsingin Sanomat 25.2.2011).

Myös Kansallisteatterin *Pohjantähden alla 2011* – esityksessä hyödynnettiin yhteisöteatteria. Maaseudun tulevaisuudessa määriteltiin *Pohjantähteä* käsittelevän artikkelin yhteydessä yhteisöteatteri: ”Yhteisöteatteri on yleisnimitys teatterimuodoille, jotka korostavat teatterin kollektiivista yhteisöajatusta, vuorovaikutteisuutta ja yleisöä osallistavaa esitystapaa. Esitys tehdään jossakin yhteisössä sen sisältä nousevasta aiheesta tai ammattilaisryhmä tekee vuorovaikutteista teatteria yhteisestä tärkeästä teemasta.” (Maaseudun Tulevaisuus 7.1.2011) *Pohjantähdessä* yhteisöteatteria oli tekemässä Ritvalan kylän maanviljelijät, jotka pääsivät myös näyttävästi esille sanomalehtien sivuilla ennen esityksen ensi-iltaa.

Kansallisteatterissa tehtiin myös toinen, vielä enemmän soveltavan teatterin kategoriaan kuuluva esitys vuonna 2011. *Paperiankkuri* toteutettiin yhdessä vastaanottokeskusten asukkaiden kanssa ja esitettiin Kansallisteatterin lisäksi myös vastaanottokeskuksissa. Kielirajat ylitettiin tanssillisen fyysisen ilmaisun avulla. Esitys sai paljon huomiota muuallakin kuin pääkaupungin lehdissä myös vierailuidensa ansiosta. (esim. Helsingin Sanomat 14.10.2011, Etelä-

Saimaa 14.10.2011, Satakunnan Kansa 17.10.2011) Yhteisöteatteriesitys Kansallisteatterissa koettiin uudeksi avaukseksi ainakin Turun Sanomissa 14.10.2011: ”Meillä yhteisölliseen teatteriin liittyy surullisen usein puuhastelun leima. On edelleen harvinaista, että yhteisöteatterihanke nousee päänäyttämöillemme ja itse esitys on korkeatasoista ja puhuttelevaa taidetta.”

Teatteri ja sosiaalinen media

Sosiaalinen media tuo uusia mahdollisuuksia myös teatterin maailmaan. Noodi-verkkokäsikirjoittamistyökalu oli käytössä paitsi Kansallisteatterin *Lähtöjä – Tarinoita 3. ja 5. raiteen väliltä* – esityksessä myös Oulunkylän Näyttiksen Karvanoppien *Peli*-näytelmässä. (Keskisuomalainen 24.2.2011, Salon Seudun Sanomat 27.2.2011, Turun Sanomat 18.4.2011) Noodi-verkkotyökalu on Helsingin Kaupunginteatterin ja Metropolia Ammattikorkeakoulun kehittämä käsikirjoitustyökalu. Aamulehdessä kirjoitettiin, että Tampereen Työväen Teatterin Facebook -kampanjoilla löytyi uusia kävijöitä teatteriin (Aamulehti 11.1.2011). Myös Lahden kaupunginteatterissa oli otettu sosiaalisen median mahdollisuudet huomioon teatterin nettisivuja uudistettaessa: ”Lahden kaupunginteatterin internetsivut ovat uudistuneet. Sivuston visuaalista ilmettä on pyritty nykyaikaistamaan ja käyttäjäystävällisyyttä parantamaan. Sivustoa aiotaan kehittää jatkossakin. Erityistä huomiota kiinnitetään sosiaalisen median näkyvyyteen ja mobiilikäytettävyyteen. Tulevaisuudessa teatterikävijät saattavat päästä näyttelijöiden ja ohjaajan tunnelmiin backstagelle.” (Etelä-Suomen Sanomat 23.8.2011) Jää vain nähtäväksi mihin kaikkeen teatterin ja sosiaalisen median yhteistyö vielä johtaa!

Yhteistyötä

Teattereiden väliseen yhteistyöhön kiinnitettiin huomiota muun muassa rahoituskeskustelun yhteydessä. Lehdissä muistettiin mainita yhteistyökuviot eri näytelmäproduktioiden taustalla, mikä loi kuvan yhteistyön lisääntymisestä. Mahdollisesti yhteistyökin oli lisääntynyt eikä vain sen uutisointi. Suuret kaupunginteatterit tekivät yhteistyötä toistensa kanssa. Sen lisäksi ammattiteatterit tekivät yhteistyötä harrastajien kanssa. Lappeenrannan kaupunginteatterin johtaja toi laitosteattereiden velvollisuutta talottomia ryhmiä kohtaan esille Etelä-Saimaassa 8.9.2011. ”Juutisen mielestä on oikein, että valtion rahaa käyttävät ammattiteatterit avaavat oviaan kiertäville ryhmille. Se on velvollisuus”, lehdessä kirjoitettiin (Etelä-Saimaa 8.9.2011). Pienet ryhmät tekivät yhteistyötä myös toistensa kanssa saadakseen esimerkiksi kalliita harjoitustiloja vuokratuksi. (Teatteri Kultsan ja Circus Maximuksen yhteiset tilat Suvilahdessa, Helsingin uutiset 26.1.2011)

”Suomalaiset laitoksetkin alkavat vähitellen myöntyä yhteistuotantoihin: kustannuksia saadaan jaettua ja uutta ohjelmistoa ilman että omia näyttelijöitä tarvitsee sitoa”, kirjoitettiin Turun kaupunginteatterin ja Tampereen Työväen Teatterin yhteistyöproduktiosta *Vincent Riverista* Aamulehdessä 15.3.2011. Turun kaupunginteatteri tekee yhteistyötä myös turkulaisen Linnateatterin kanssa *Kakola* – musikaalissa keväällä 2012 (Turun Sanomat 26.3.2011). Kouvolan ja Kotkan teattereissakin on luvassa yhteistyötä 2012 (Kouvolan Sanomat 29.3.2011, 30.5.2011). Tampereella lastenteatteria tehdään Tampereen Työväen Teatterin ja Teatteri 2000:n yhteistyönä (Aamulehti 1.9.2011). Yhteistyö tiivistyi vuoden lopulla, kun Teatteri 2000 ja Tampereen Työväen Teatteri ilmoittivat yhdistyvänsä vuoden 2012 alussa (Aamulehti 2.11.2011).

Yllättävin yhteistyöproduktio oli Kuopion kaupunginteatterin ja KalPan yhteistyönä toteutettava *Kapas-musikaali*. Kuopion kaupunginteatteri saa teatteritalon remontin ajaksi

väliaikaiset tilat jäähallilta, jolloin yhteistyö on mahdollista. He haluavat yhdistää yhteiskunnallisen vakavan draaman ja urheiluviihteen. (Savon sanomat 1.4.2011) Todella luovaa ajattelua! Harmi vain, että tieto julkaistiin aprillipäivänä. Tällaisia yhteistyöprojekteja kaivattaisiin! Seinäjoella sentään oikeasti tehtiin yhteistyötä teatterin ja muun - teatterin ulkopuolisen tahon - kanssa. Seinäjoen kaupunginteatteri ja kaupunginorkesteri kaavailivat yhteistyönä toteutettavaa musiikkiteatteria lapsille, jonka ohella he opettavat paitsi saduista myös soittimista (Pohjalainen 23.3.2011). Samoin Vaasassa oli suunnitteilla yhteistyötä *Onegin*-oopperan ympärillä. Vaasan oopperasäätiö ja Vaasan kaupunginteatteri sekä kaupunginorkesteri aikoivat yhdistää taitonsa, uutisoi Pohjalainen 2.11.2011.

Kokkolan kaupunginteatteri päästi harrastajateatterit Ykspihlajan Työväen Näyttämön ja Teatteri Iltatähden tekemään näytelmää *Populäärimusiikkia Vittulajänkältä* kaupunginteatterin tiloihin. (Keskipohjanmaa 3.3.2011) Åbo svenska teater puolestaan ryhtyi yhteistyöhön harrastajien kanssa ja vie esityksiä Turun lisäksi myös Paraisille (Åbo Underrättelser 12.2.2011).

Teatterin puitteet piilossa

Raha, raha, raha

Talouden kieli ja taloudellinen ajattelutapa ovat vallanneet teatterin kenttää. Taloudellisen ja taiteellisen välinen vastakkainasettelu ei ole uusi ilmiö. Teattereiden kävijätilastoja esiteltiin tammikuun aikana tiiviiseen tahtiin kaikissa lehdissä. Tärkeitä kysymyksiä tuntui olevan, oliko teatteri saanut voittoa vai jäänyt tappiolle, ja mitkä esitykset olivat eniten kerryttäneet teatterin kassaa. Laadun määrittely on vaikeampaa kuin lukujen tuijottelu. Kerran jos toisenkin vilahti lehdistössä toive laatuksien määrittelystä, jotta teattereita voitaisiin pätevämmin vertailla, kuitenkin varsinaisia ehdotuksia ei näkynyt.

Teatterien vertailu on tärkeää muun muassa valtion tukirahojen jakamisperusteita määriteltäessä. Helsingin Sanomat uutisoi 24.2.2011, että puolet suomalaisista jakaisi tuet taiteelle katsojamäärien mukaan. Tiedot perustuivat Helsingin Sanomien tekemään gallupiin. Samaisen gallupin mukaan kuitenkin 41 % vastanneista jakaisi valtionosuudet taiteellisen laadun perusteella. Gallupin uutisointi nosti tahallisesti toisen puolen ”kansan mielipiteeksi”, vaikka toisen puolen kannatus oli lähes sama. Eihän vain populismi ole hivuttautumassa politiikasta kulttuurin kentälle gallupien vanavedessä?

Valtionosuuskäytännöt puhuttivat sekä alkuvuonna että loppuvuodesta. Keväisten eduskuntavaalien lähestyessä jos jonkinlaisia ehdotuksia uusista jakoperusteista oli ilmassa. Perussuomalaiset ehdottivat vaaliohjelmassaan, että puolueet osallistuisivat taidetukien jakamiseen ja yhdeksi perusteeksi asetettaisiin suomalaisuuden edistäminen. ”Postmodernilta” taiteelta perussuomalaiset karsisivat tukia (mm. Helsingin Sanomat 4.3.2011). Tämä myöhemmin pelkäksi provokaatioksi selitetty ehdotus nosti harvinaista taidekeskustelua lehtien sivuille. Loppuvuodesta taas valtionosuudet nousivat puheenaiheeksi sanomalehtien sivuille rajujen leikkausten takia (Helsingin Sanomat 17.9.2011, Turun Sanomat 6.10.2011, Kouvolan Sanomat 8.10.2011, 11.10.2011, Satakunnan Kansan 13.10.2011, Helsingin Sanomat 19.11.2011) Moni lehti käsitteli teemaa oman levikkialueen kannalta.

Maaliskuinen uutisointi siitä, että kulttuuritarjonta sekä osallistumisaktiivisuus jakautuvat hyvin epätasaisesti eri alueiden kesken, jäi perussuomalaisten puolueohjelman herättävän kohun jalkoihin lehtien sivuilla. Keskisuomalaisessa kirjoitettiin 8.3.2011, että alue-erot kulttuurin

kulutuksessa olivat EU-maiden suurimpia. Tiedot perustuivat Opetus- ja kulttuuriministeriölle luovutettuun selvitykseen. Myös kulttuurin tukirahat jakautuivat alueellisesti epätasaisesti, kertoi Satakunnan Kansa 22.3.2011. Rahojen jakautumisen epätasaisuuteen palattiin vuoden loppuun uutisoinneilla eri alueiden erisuuruuksista tukirahamäärästä (HS 9.12.2011). Harmillista on se, ettei missään lehdessä syvennytty vertailemaan eri tilastoja ja pohtimaan syitä alueellisiin eroihin. Nopea uutisointi yksinkertaistaa. Eri ilmiöihin syventyminen ja tutkiva journalismi tuntuivat puuttuvan lähes kokonaan teatteria koskevan kirjoittelun joukosta. Jos johonkin ilmiöön tai esitykseen syvennytettiin, se erottui räikeästi edukseen. Erilaiset kommentoinnit sen sijaan tuntuivat saavan yhä enemmän tilaa kulttuurisivuilla.

Keskustelua laajemmasta valtionosuuksien remontista johti Helsingin Sanomat vaalien alla. ”Taidetuet virtaavat varttuneille” (Helsingin Sanomat 5.2.2011). Tällä tarkoitettiin suurten ikäluokkien suosimien taidelaitosten tukemista. Tällainen uutisointi kuitenkin teki turhaa jakoa ”nuorten” ja ”varttuneiden” suosimien taidemuotojen välille. Katsaus vuoteen 2011 osoitti, ettei ainakaan ohjelmistojen ja yleisöjen mukaan voida tällaista jakoa tehdä. Esimerkiksi lapsille suunnattua ohjelmistoa tuottivat monenlaiset teatterit ja ryhmät. Jako stereotyyppisesti nuorten suosimaan nykyteatteriä ja ”varttuneiden” suosimaan perinteiseen teatteriä ei ole mitenkään selkeä.

Taidetoimikunnat ja uusi hallitusohjelma pysyivät piilossa sanomalehtien keskusteluista. Joitakin spekulatioita uudistuksista vilahteli, mutta mitään todellista keskustelua ei vaalien alla lehdissä käyty. Syyskuussa Pohjalainen tarttui ehdotukseen tapahtumatukien jakotyön siirtämiseen taidetoimikuntiin (Pohjalainen 7.9.2011, 8.9.2011).

Uudenlaiset rahoitusmuodot alkavat myös asettua teatterinkin todellisuuteen. Savon Sanomissa kirjoitettiin 22.5.2011: ”Kaupunginteatterit eivät kaihda yritysrahaa, kunhan määräysvalta säilyy.” Uudenlaisesta toimintakulttuurista ja suhtautumistavasta kieli se, ettei edellä mainitun artikkelin mukaan yrityksen logo enää ole synty esimerkiksi konsertin mainoksessa. Etelä-Saimaassa otettiin kantaa uusiin luoviin rahoitusmalleihin ja pohdittiin muun muassa tuotesijoittelua – taiteen sijoittelua julkisiin tiloihin mainosmielessä sekä mainostuotteiden sijoittelua taiteeseen. (Etelä-Saimaa 30.11.2011)

Teatterit halutaan olohuoneiksi

Heti tammikuun toisena päivänä Hämeen Sanomat avasi keskustelun seinien ja sisältöjen välisestä taistelusta rahoja jaettaessa. ”Seinät saatiin ja sisältöäkin tuli” – otsikolla varustettu teksti käsitteli Hämeenlinna Verkatehtaan tilojen valmistumista. Tiloja pidettiin kalliina ja tekstistä välittyi yleinen huoli siitä, riittääkö tukirahaa enää sisältöjen tuottamisen tukemiseen. (Hämeen Sanomat 2.1.2011) Tämän tyylistä keskustelua ei kuitenkaan jatkettu muiden suunniteltavien teatteritilojen yhteydessä. Kuopion, Kouvolan, Porin ja Lappeenrannan kaupunginteattereilla on edessä remontti, uusiakin tiloja harkittiin ainakin Lappeenrannassa (Kuopiosta Savon Sanomat 22.3.2011, 26.3.2011, 31.5.2011, 11.6.2011, 14.6.2011, HS 15.6.2011; Kouvola Kouvola Sanomat 20.4.2011, 26.5.2011; Lappeenrannasta Etelä-Saimaa 21.6.2011, 29.5.2011; Porista Turun Sanomat 5.6.2011)

Valtionosuuksien leikkausten yhteydessä tämänsuuntainen keskustelu ryöpsähti uudestaan lehtien sivuille. Kun valtionosuuksia leikataan, on taidelaitosten pienennettävä tuotannon kustannuksia ja karsittava ohjelmistojaan, koska muut kulut ovat kiinteitä ja koskemattomia. Näin ollen keskustelu rahojen kohdistumisesta seiniin (siis toimintatilojen ylläpitoon) sai taas uutta liekkiä. (HS 26.11.2011, HS 29.11.2011)

”Talosta on hyvää vauhtia tulossa kuntalaisten yhteinen olohuone,” sanoi Pielavesiteatterin johtaja Jouko Partanen (Savon sanomat 3.12.2011). Tämä lienee monen teatterinjohtajan haave. Vuoden 2011 varrella sieltä täältä livahteli lehtien sivuille toive teatterirakennuksen käytön muuttumisesta. Teatteriremonttien yhteydessä tai uusia tiloja suunniteltaessa otettiin huomioon teatterin monipuolistunut rooli; tilat haluttiin mahdollisimman monipuoliseen käyttöön. Myös tuleva yhteistyö erilaisten esittävän taiteen ryhmien kanssa haluttiin huomioida jo suunnitteluvaiheessa. Kuopion kaupunginteatterin johtaja sanoi Savon Sanomien haastattelussa 15.6.2011: ”Teatterin ydintehtävä on säilytettävä taidelaitoksena, mutta teatteritalon pitäisi avata ovet pienimuotoisille esityksille, vapaille ryhmille, työpajoille – kaikenlaiselle tekemiselle ja olemiselle. Tässä on mieletön mahdollisuus.”

Halusta avata teatteria enemmän kertoi myös positiivinen suhtautuminen erilaisiin väliaikaisiin tiloihin, joihin teatterien toiminta jouduttaisiin siirtämään remonttien ajaksi. ”Ihmisten keskelle” meneminen koettiin mahdollisuutena tehdä jotain erilaista ja tehdä omaa teatteria tutuksi omassa kaupungissa. Myös kiertäviä esityksiä suunniteltiin remonttien ajaksi olosuhteiden takia. Kouvolan sanomissa kommentoitiin Kouvolan teatterin siirtymistä väliaikaisiin tiloihin remontin ajaksi: ”Kiva rikkoo konseptia” (Kouvolan sanomat 20.4.2011)

Joulukuussa tehtiin päätös Lappeenrannan kaupunginteatterin uusien tilojen rakentamisesta ostoskeskuksen yhteyteen. Tämä kieli myös teatteriarkkitehtuurin muutoksista teatterin muiden muutosten mukana. (Etelä-Saimaa 11.12.2011) Näistä muutamasta esimerkistä voisi varovasti tehdä tulevaisuudesta päätelmän, ettei teatteria enää haluttaisi mieltää jähmeäksi ja monumentaaliseksi yhden toiminnan rakennukseksi. Teatterista halutaan tehdä eräänlainen kaupungin olohuone, jonne olisi matala kynnyks tulla ja joka olisi lähellä ihmisiä. Yleisö halutaan erilaisten muunneltavien tilojen myötä osallistumaan entistä enemmän. Passiivisen katsojan roolin murtamisen ajatus on leviämässä. Ja mikä mielenkiintoisinta – tämä alkaa ehkä pian näkyä myös teatteriarkkitehtuurissa. Esimerkiksi Hämeenlinnan verkatehtaan alueella on jo yhdistetty monia eri viihteen ja taiteen muotoja saman katon alle ja Lappeenrannassa teatteri nousee kauppakeskuksen ylle.

Johtajista puhutaan – politiikasta vaietaan

Taide- ja kulttuurihallinnosta sekä taidepolitiikasta kirjoitetaan lehdissä vähän. Teatterinjohtajien vaihdokset pääsivät lehtiin, mutta sen enempää ei esimerkiksi teatterien hallintoon juuri puututa. Joidenkin teatterien kohdalla oli vuonna 2011 ajankohtaista myös johtamismallien ja organisaatiomuodon uudelleenpohtiminen. Riihimäen teatterista tehtiin kaupungin omistama osakeyhtiö. Säätiön purkamisen uskottiin tehostavan yhteistyötä ja johtamista sekä hallintoa. (Hämeen sanomat 11.1.2011) Oulussa johtamismallin ja johtajavalintojen puinti kesti läpi vuoden 2011.

Kahden johtajan malli oli otettu käyttöön muutamissa teattereissa, esimerkiksi juuri Riihimäellä. Toimitusjohtaja ja taiteellinen johtaja haluttiin erottaa toisistaan. Tämä herätti keskustelua taiteen arvosta ja vaarasta, että talous pääsee uuden johtajamallin myötä määräämään taiteellisia päätöksiä. Varsinkin Oulussa tätä keskustelua käytiin runsaasti uuden johtajan valintaa spekuloidessa. Oulun kaupunginteatterin johtajan Ahti Ahosen jäädessä eläkkeelle haluttiin mahdollisesti vaihtaa myös teatterin hallintomuoto. Uuden johtajan hakukriteerien määrittäminen muodostui haastavaksi, kun uutta hallintomuotoa ei ollut päätetty. (Kaleva 1.2.2011)

Suurin huoli Oulussa aiheutui siitä, kumpi olisi valtahierarkiassa korkeammalla taloudesta vai taiteellisista päätöksistä vastaava johtaja. Suomen Teatterit ry:n toimitusjohtaja Matti A. Holopainen sanoi Kalevassa 1.2.2011: ”Olisi ihan viisasta, että teatteriin tulisi ykkösjohtaja taiteelliselta taustalta teatterinjohtajanimikkeellä. Tämä henkilö olisi samalla toimitusjohtaja pro forma (muodon vuoksi). Taiteellisella johtajalla olisi sitten apuna vahva talous- ja hallintojohtaja, joka hoitaisi teknistä lukupuolta.” Mika Myllyaholta kysyttiin kommentti saman artikkelin yhteyteen ja hän korosti myös, että teatterilla on oltava vahva taiteellinen johtaja, jonka alapuolella taloudelliset ja muut päätökset tehdään. ”Jos hallintojohtaja tulee päättäjäksi, se alkaa säätää taiteen sisältöjä rahan kautta”, sanoi Myllyaho. (Kaleva 1.2.2011)

Oulussa tilanne ratkaistiin niin, että Ahosen tilalle valittiin valmis johtajakaksikko Turun Linnateatterista (esim. TS 2.11.2011, HS 2.11.2011). Taiteellinen johtaja työskentelee tässä mallissa toimitusjohtajan alaisuudessa (Kaleva 22.10.2011). Oulun mallin toimivuus jää nähtäväksi, mutta ennakkotapaukseksi siitä ei ehkä kuitenkaan ole, koska kahden johtavan välinen valtahierarkia kierrettiin valmiilla johtajakaksikolla. Tämä ei liene kovinkaan kestävä toimintamalli.

Uudenlaiset hallintomuodot vaativat perinteisen teatterinjohtajan työnkuvan ja aseman uudelleenpohdintaa. Keskustelua on hyvä käydä. Olisi toivottavaa, että sitä käytäisiin myös muissa lehdissä kuin Kalevassa. Eikö tämä ole tarpeeksi ajankohtaista etelässä?

Eteläsuomalaisissa sanomalehdissä uutisoitiin laajalti Mikko Franckin johtajakauden päättymisestä Kansallisopperassa. Tieto julkistettiin toukokuussa. Franck lopettaa kautensa määräajan päättyessä eli kesällä 2013. (Esim. Helsingin Sanomat 5.5.2011) Lilli Paasikiven valinnasta Kansallisopperan taiteelliseksi johtajaksi kirjoitettiin myös laajalti. (esim. Helsingin Sanomat 15.12.2011, Aamulehti 15.12.2011)

Taide- ja kulttuuripolitiikka eivät tuntuneet olevan kovin suosittu aihe. En tiedä, eikö se kiinnostanut toimittajia vai eikö sen uskottu kiinnostavan lukijoita. Keväällä 2011 eduskuntavaaleissa valitut tuoreet ministerit pääsivät vain yksittäisten sanomisiensa perusteella lehtien sivuille. Teemoihin ei perehdytty. Minkäänlaista asiantuntijavetoista keskustelua ministereiden avaamista aiheista ei lehtien palstoilla käyty. Kulttuuri- ja urheiluministeri Paavo Arhinmäki halusi ilmaista taidetta ostareille ja lähiöihin – sinne missä ihmisetkin ovat (Aamulehti 9.7.2011). Opetusministeri Jukka Gustafsson puolestaan lupasi lisätä taito- ja taideaineita kouluihin (Helsingin Sanomat 11.8.2011). Muuta kulttuuripolitiikkaa ei juuri kulttuurisivuilla nähty.

Kotimaiset pinnalla

Kenestä aikakauslehtien sivuilla nyt puhutaan?

Sanomalehdet, kuten aikakauslehdetkin rakastavat kasvoja, jotka ovat lukijoille tuttuja. Tästä seuraa, että lehtien sivuille henkilökuvien aiheiksi päätyvät usein samat näyttelijät, ohjaajat ja käsikirjoittajat. Tästä seuraa tunnettujen teatterintekijöiden julkisuuskierte, johon on tuntemattomamman vaikea päästä mukaan ja josta toisaalta voi olla hankala myös päästä pois.

Mika Myllyaho aloitti Kansallisteatterin johdossa elokuussa 2010. Kalevan toimittaja Eeva Kauppinen nimesi hänet Mr. Teatteriksi Kalevassa 2.1.2011. Myllyaho näkyi usein lehtien sivuilla vuoden alussa. Hänestä kirjoittivat sekä sanomalehdet, naistenlehdet että muut aikakauslehdet. Edellä mainitussa Kalevan reportaasissa Myllyaho esitteli suunnittelemaansa linjoja ja henkilöitä, jotka tulisivat näkyväksi hänen kaudellaan Kansallisteatterissa. Laajan reportaasin

puolen aukeaman kokoisessa kuvassa istuvat Myllyahon vieressä sohvalla Kristian Smeds, Heini Junkkaala ja Saana Lavaste. Kuva kertoo, että tämä on ydinporukkaa johtajan ympärillä.

Myllyaho kiinnitti joukon näytelmäkirjailijoita ja kaavaili muutamalle ohjaajalle heti pääsyn Kansallisen näyttämöille. Tällaisilla kiinnityksillä on merkitystä, varsinkin, kun Kansallisteatterin merkitystä suomalaisen draaman esille nostajana haluttiin lisätä. Sofi Oksanen, Laura Ruohonen, Heini Junkkaala, Juha Jokela ja Paavo Westerberg kuuluvat Myllyahon mukaan kärkeen. Kyseiset näytelmäkirjailijat olivat esillä vahvasti vuonna 2011. Vierailijoiksi ja ohjaajiksi Myllyaho oli kutsunut Pirkko Saision, Leea Klemolan, Esa Leskisen, Mikko Roihan, Heidi Räsänen ja Kristian Smedsin. Myllyaho tulee nimenneeksi ne, joista nyt puhutaan. On vaikea vielä sanoa, tuleeko Myllyahon kapteenin paikka suomalaisen teatterin keulassa keuhkomaan koko hänen johtajuutensa ajan tai pidempäänkin, nyt kuitenkin lehdistö näytti tämän paikan hänelle varanneen.

Myllyahon joukon ulkopuolellakin on teatterintekijöitä, jotka näkyvät lehdissä. Anna-Elina Lyytikäinen pääsi sivuille raskautensa ja Hämähäkkimies-näytelmänsä ansiosta (mm. SARA. 2011/Helmikuu, Apu 2011/6, Aamulehti 29.3.2011). Eduskunnasta kertova dokumenttiteatteriesitys sysäsi Susanna Kuparisen esimerkiksi Suomen Kuvalehden sivuille vuonna 2011 (SK 6/2011). Klemolat ja Smeds kiinnostavat yhä: Leea ja Klaus Klemola New Karlebyn myötä ja Kristian Smeds voitettuaan ensimmäisenä pohjoismaalaisena eurooppalaisen teatteripalkinnon, Europe Prize New Theatrical Realities. (Esim. Helsingin Sanomat 15.4.2011, Klaus ja Leea Klemola Me Naiset 17.2.2011) Emilia Pöyhönen ja Anna Krogerus mainitaan myös monessa kirjoituksessa kirjoittamiensa näytelmien yhteydessä.

Helsingin Sanomien lauantaisessa nimettiin myös eräs versio suomalaisen teatterin kärkeen. Teksti käsitteli suomalaisen teatterin tämänhetkistä kultakautta ja sitä, ketkä näitä suomalaisen näytelmäkirjallisuuden kultaisia tekijöitä voisivat olla. Esseessä mainittiin noin kaksikymmentä tämän hetken suosittua näytelmäkirjailijaa, kuitenkin kaksi nousi yli muiden. Nämä kaksi eivät kuuluneet ”keskipolven kirjailijoihin” eivätkä ”uuteen polveen”. Nämä kaksi, Leea Klemola ja Kristian Smeds sijoitettiin ”itsenäiset auteurs” –ryhmään. (Helsingin Sanomat 12.11.2011)

Maakuntalehdet kirjoittavat mielellään omista tähdistään. Pääasiassa näyttelijöitä käsittelevät henkilökuvat olivat usein oman kaupunginteatterin tunnettuja näyttelijöitä tai paikkakunnalta kotoisin olevia laajan tunnettavuuden saavuttaneita kuuluisuuksia. Myös ohjaajista ja muista teattereiden työntekijöistä, jopa lavastajista, pukusuunnittelijoista, ompelijoista, dramaturgeista ja kuiskaajista, löytyi yksittäisiä kirjoituksia.

Pienet teatterit ja suurten kaupunkien ulkopuolella olevat teatterit pääsivät myös muiden kuin paikallislehtien sivuille, kun työryhmässä oli joku tunnetuista ja median suosimista teatterintekijöistä. Henkilöhaastatteluissa saatettiin mainita, missä teatterissa kyseinen tekijä sillä hetkellä on ja mitä näytelmää siellä ollaan tekemässä. Tunnettu näyttelijä tai tunnettu ohjaaja näytti tuovan teatterille tai teatteriryhmälle näkyvyyttä jo ennen kuin ainoatakaan lippua oli myyty.

Musikaalit, päivitettyt klassikot ja suomalainen mies

Aliarvioidaanko katsojaa?

Teattereissa esitetään monipuolista ohjelmistoa ympäri maata, mutta esityksistä on mahdollista löytää joitain yhdistäviä teemoja. Harvassa lehtitekstissä luotiin minkäänlaista yhteyttä esitysten välille. Yleistä on, että jokaista esitystä käsitellään erillään muista. Kuitenkin muutama poikkeus joukosta erottui. Yhteiskunnallisuuden lisäksi kriitikoita tuntui herättäneen musiikkiteatteri, klassikoiden päivittäminen nykyaikaan ja hieman yllättävästi - suomalainen mies.

Lehtikirjoittelun perusteella musiikkiteatteria esitettiin Suomessa paljon vuonna 2011. Jo pelkästään tammikuusta elokuuhun lehdissä kirjoitettiin ainakin neljästäkymmenestä eri musiikkiteatteriksi laskettavasta esityksestä. Muutama kriitikko kritisoi kuitenkin sellaisten esitysten mainostamista teatterina, jotka olivat ensisijaisesti musiikkiesityksiä teatteritilassa. Hämeen Sanomissa kirjoitetaan esimerkiksi ”draamallisesta Piaf-konsertista” (Hämeen Sanomat 23.2.2011). Eli onko teatterilla jokin vetovoima, joka on konsertin houkuttelevuutta voimakkaampi? Näitä musiikinäytelmiä tehtiin ahkerasti myös suomalaisista muusikoista Baddingista Katri Helenaan ympäri Suomen.

Kansallisoopperasta kirjoitettiin ahkerasti arvosteluja, mutta Mikko Frankin päätös olla jatkamatta Kansallisoopperan taiteellisena johtajana nosti oopperan hetkeksi myös hallinnollisen kirjoittelun kohteeksi. Kansallisoopperan ensi-illat saivat huomiota ympäri Suomea. Varsinkin Wagnerin Ring – Nibelungin sormus – tetralogia näkyi monessa lehdessä. Mielenkiintoista oli huomata, että oopperasta kirjoitettiin selkeästi kahdelle eri kohderyhmälle. Toisaalta niille, jotka tunsivat jo entuudestaan oopperaa ja toisaalta uusille yleisöille, jotta heidät saataisiin oopperakatsomoihin. Aamulehti julkaisi kulttuurisivuilla oopperaoppaan aloittelijoille ilmeisesti myötätunnon osoituksena kulttuuriministeri Arhinmäelle, joka oli ensikertalainen oopperakatsomossa (Aamulehti 15.10.2011). Tämän tarkoituksena oli madaltaa muidenkin ensikertalaisten kynnystä astua oopperan yleisöksi.

Lehtikirjoittelussa vilahteli myös termi ”kansanooppera” jolla haluttiin korostaa maakunnissa tehtävän oopperan eroa elitistiseksi koettuun oopperaan. Myös kysymys oopperan modernisoitumisesta, sen mahdollisuudesta ja välttämättömyydestä kurkisteli rivien väleissä. Porissa tehtiin barokkioopperaa uudella modernilla otteella kunnioittaen kuitenkin vanhaa perinnettä, kirjoitettiin Satakunnan Kansassa esityksestä *Fairy Queen* 16.9.2011. *Meedio*-ooppera taas oli ”pienoisooppera” Turun sanomien mukaan (Turun sanomat 12.10.2011, 16.10.2011). Sibeliuksen Akatemian opiskelijat tekivät jopa ”ajankohtaisoopperaa” (HBL 17.10.2011, Helsingin Sanomat 17.10.2011). Lehtikirjoittelusta hahmottui kuva oopperasta, joka haluaa irtisanoutua maineestaan ja ”brändätä” itsensä ihmisläheisenä musiikkiteatterin muotona. Miehen kylkiluu oli Helsingin Sanomien mukaan poikkeuksellisen hauska suomalainen ooppera (Helsingin Sanomat 27.11.2011).

Toinen seikka, joka tuntui vuonna 2011 nostavan joidenkin kriitikoidemme tunteet pintaan teatterissa, oli klassikoiden päivittäminen lähemmäs meidän aikaamme. ”Suomalaiseen teatteri-ilmaisuun on pesiytynyt läsnänyttäminen. Nyt James Bond pukeutuisi smedsiläisittäin suomiverkkareihin ja vetelisi bisseä suoraan pullosta.” (Kauppalehti 23.2.2011 osana arvostelua Hämähäkkimiehen kosto -näytelmästä) Ongelmaksi nykyaikaan sovitetuissa näytelmissä koettiin niiden alleviivaavuus ja katsojan aliarvioiminen. Kymen Sanomissa kirjoitettiin esityksestä *Leningradin kohtalonsinfonia*: ”Mutta se tarinan pakottaminen nykypäivään. Emmekö me katsojat olisi mitenkään muuten hokanneet vastuutamme sellaisista asioista kuin sota ja rauha kuin

raahaamalla irvokkaan perussuomalaisen, enkä nyt puhu puoluejäsenestä, ryntäilemään ja runkkaamaan ympäri lavaa ja videota.” (Kymen Sanomat 22.2.2011)

Toisaalta nykyaikaan siirtämistä pidettiin myös hyvänä asiana. ”Nyt on trendi sovittaa teatterinäyttämöllä nykyaikaan ja nyky-Suomeen maineikkaita romaaneja, elokuvia ja näytelmiä. Ja hyvä niin”, kirjoitettiin Tiedonantajassa 18.2.2011 *Ampuuhan ne hevosiakin* -arvostelun yhteydessä. Muitakin tällaisia päivityksiä nähtiin vuonna 2011, esimerkiksi *Rikos ja rangaistus, Täällä Pohjantähden alla 2011, Tukkijoella, Mahagonny, Kovan onnen lapsia, Reviisori ja Viha sydämessä*.

Tämä päivittämisvimma saattaisi liittyä Helsingin Sanomissa kirjoitettuun toteamukseen, etteivät klassikot enää vedä yleisöä katsomoihin automaattisesti kuten ennen (Helsingin Sanomat 22.3.2011). Kuitenkin puolen vuoden jälkeen Helsingin Sanomissa oltiin jo toista mieltä, kun klassikonäytelmät (esim. *Huomenna hän tulee, Don Quiote ja Oikeamieliset*) näkyivät päivittämättöminä teattereiden ohjelmistoissa ja herättivät kiinnostusta. ”Klassikot rymistävät näyttämölle” kirjoitettiin Helsingin Sanomissa 17.9.2011. Klassikoissa kaikesta huolimatta vaikuttaisi olevan jotakin sellaista, että niitä haluttiin päivittämättöminäkin esittää. Hufvudstadsbladetissa kirjoitettiin 12.2.2011: ”Ändå är *Viha sydämessä* något av det fräschaste jag har sett i teaterväg på länge.”

Ilmiö tuntui olevan niin yleinen, että myös keinon käyttämättä jättämiseen kiinnitettiin huomiota. *Niskavuoren nuori emäntä* -kesäteatteriesityksestä kirjoitetussa arvostelussa mainittiin: ”Ohjaaja Seppo Halttunen ei ole ryhtynyt rikkomaan näytelmän tiivistä rakennetta käyttämällä hyväkseen aikasiirtymiä tai levittämällä tapahtumia vuosisataiseen maalaismaisemaan.” (HS 27.7.2011) Oulun kaupunginteatterin *Viulunsoittaja katolla* -musikaali taas saa kritiikkiä Suomenmaan arvostelussa siitä, ettei teosta ole tyylitelty tarpeeksi, vaan se on esitetty hyvin perinteisellä tavalla (Suomenmaa 22.2.2011).

Luolamiehen jälkeen näyttämöllä avautuu moderni suomalainen mies

Kolmanneksi yhteiseksi teemaksi nousi vähän yllättäen suomalainen mies. Vuonna 2011 esitettiin neljä miehen rooleja käsittelevää suomalaista näytelmää: *Lähes onnellinen mies, Mistä on isot pojat tehty?, Miehen ikävä* ja *Pohjantähti 2011*. Dokumenttielokuva *Miesten vuoro* (2009) tuntuu aloittaneen jonkinlaisen uuden keskustelulinjan. Helsingin sanomien ja Satakunnan Kansan arvosteluissa nivottiin yhteen esitykset *Lähes onnellinen mies* ja *Mistä on isot pojat tehty?* (Helsingin Sanomat 25.3.2011, Satakunnan Kansa 26.3.2011). Ja totta tosiaan, nehan ovat kuin kaksi marjaa miehisyuden äärellä. Samaan sarjaan kuuluivat myös kaksi muuta edellä mainittua. Ehkä myös muita tähän ryhmään sijoitettavia nähtiin vuonna 2011, kuitenkin kriitikot tarttuivat näihin neljään. Etelä-Suomen Sanomissa kirjoitettiin *Mistä on isot pojat tehty* – näytelmästä: ”Aika ajoin näitä pulpahtaa pinnalle, näytelmiä miehuudesta – toisin sanoen siis siitä kuinka vaikeaa on kantaa kahta lahjetta ja kulkusia.” (Etelä-Suomen Sanomat 25.3.2011) Kalevassa heitettiin lisää vettä myllyyn: ”Jopas löytyy puhetta ja porinaa miehistä Suomen teattereissa! Moderni mies on ehtymätön lähde.” ”Nyt on kotimaisen teatterin ja miesten vuoro.” (Kaleva 18.3.2011) Kalevassa niputettiin *Miehen ikävä* samaan nippuun, *Lähes onnellisen miehen* ja *Isojen poikien kanssa*. *Isojen poikien* työryhmän mukaan Suomalainen mies kantaa syyllisyyttä patriarkaatin epäoikeudenmukaisuudesta ja maskuliinisuuden ylilyönneistä.

Kansallisteatterin *Pohjantähdessäkin* pohdittiin miehen osaa, monien muiden teemojen ohella. Länsi-Savon kriitikko tuohtui tästä: ”Mutta onko meidän kuunneltava tätä

jaaritusta tämän päivän miehen ongelmista, kun täytyy olla samaan aikaan pehmeä ja kova?” Miesteeman pohdinta lienee kannanotto enemmänkin yhteiskunnassa vallitsevaan keskusteluun ja ilmapiiriin kuin teatterin sisällä käytävään dialogiin. Teattereiden näyttämöiltä ei juuri sellaista käsitystä saa, että miehet olisivat naisten varjossa tai omien rooliensa kahleissa. Tämän päivän rooleja pohditaan myös muista näkökulmista kuin sukupuolen kautta. Esimerkiksi Tampereen teatterikesässä nähtiin *Bruce Willis saves the world* –esitys, jossa teemana oli sankaruus ja sen eri puolet. Voisi siis ylitulkinnan riskin ottaen todeta, että roolit ovat yleisemminkin suurennuslasin alla. Ehkä vanhat olemisentavat eivät enää asetu nykyiseen yhteiskunnalliseen ilmapiiriin, tai sitten uudenlaisia rooleja ei haluta ottaa omiksi, kuten vaikka sarasuolaista sankaria. Ja samaan hengenvetoon voisi jatkaa vielä, että Sofi Oksasen teoksen annettua näkyvyyttä naisten kannettavaksi annetulle taakalle historiassa, on kai ymmärrettävää, että myös miesten taakka halutaan nostaa pöydälle.

Myös sota-aihetta käsiteltiin useassa teatteriesityksessä vuonna 2011. Kuitenkaan tämä ei nousteta lehdistössä teemaksi, vaan kutakin esitystä tarkasteltiin toisistaan erillään. Tästä esimerkistä voidaan huomata, että lehtiin kirjoittavilla kriitikoilla ja muilla journalisteilla on mahdollisuus vaikuttaa kokonaiskäsitykseen teatterin kentästä. Yhtä hyvin sota-aihe olisi voinut olla yksi näistä tämän vuoden väliotsikoista, mutta suomalainen mies nostettiin esiin, vaikka esitysmäärällisesti katsottuna sotateema tuntuisi olleen vahvempi.

Ajankohtaista puhetta

Vihan vai suvaitsevaisuuden vuosikymmen?

Joko yhteiskunnallista teatteria tehtiin vuonna 2011 paljon tai teatteria tulkittiin hyvin yhteiskunnallisesti. Esitysarvioita lukiessa herää kysymys, miten yhteiskunnallinen teatteri määritellään, kuka sen määrittelee ja kenen tarvitsee siihen määritelmään sitoutua. Jos tarkastellaan sellaisia esityksiä, jotka kommentoivat yhteiskuntaamme, kulttuuriamme, asenteitamme ja valintojamme, voidaan yksiviivaisesti todeta, että yhteiskunnallista teatteria tehtiin vuonna 2011 paljon.

Mitä teatteri sitten kertoo meistä? Millaisen kuvan teatteri meistä ja meidän maailmastamme välittää? Karkeasti sanottuna suvaitsemattomuus, rasismi, epätasa-arvo ja epäoikeudenmukaisuus huolettivat teatterintekijöitä. Teatteri kysyi mitä on ihmisyyys ja miten ihmiset täällä meidän Suomessamme voivat. Keväiset eduskuntavaalit ja ekologisuus pohdituttivat myös.

Eriarvoisuus ja väkivalta tuntuivat yhdistävän useimpia yhteiskunnallisesti sävyttyneitä esityksiä. Anna Krogeruksen *Kuin ensimmäistä päivää* oli ohjelmistossa samanaikaisesti monessa eri kaupungissa ympäri Suomea. Vanhusten asemaa, terveydenhuoltoa, työelämän vaatimuksia ja maahanmuuttoa käsittelevä teos otettiin vastaan tarpeellisena ja erittäin ajankohtaisena. Esimerkiksi Keskipohjanmaassa vain artikkelin kuva käsittelee kyseistä näytelmää. Tekstissä maahanmuuttaja Matshouda Bakadiasa pohti näitä teemoja, erityisesti vanhusten asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. (Keskipohjanmaa 13.1.2011) Teatterin kautta tärkeitä keskustelunavauksia pääsi suuren yleisön tietoisuuteen. Myös sillä on merkitystä, miten lehdistö näitä teemoja käsittelee. ”Kuin ensimmäistä päivää lukeutuu niihin näytelmiin, joita nyky-Suomi tarvitsee”(Satakunnan Kansa 17.1.2011).

Kuin ensimmäistä päivää käsittelee myös nykyisen työelämän vaatimuksia. Samaan teemaan pureutui Kajaanin kaupunginteatterissa *Päällystakki* (Iisalmen sanomat 11.1.2011). Eriarvoisuuden teeman kautta läpivalaistiin ennen kaikkea köyhyyttä, maahanmuuttajien seksuaalivähemmistöjen asemaa. Yhteiskunnan koventuneita arvoja, kahtia jakautunutta Suomea ja eriarvoisuuden kasvamista käsiteltiin muun muassa Sirkku Peltolan *Lämminveriset*-näytelmässä ja *Radio Vapaa Tampere* -näytelmässä. Susanna kuparisen ohjaus *Eduskunta* paljasti dokumenttiteatterin keinoin valtarakenteita yhteiskunnassa. Suvaitsevaisuus-teemaan liittyen on nostettava esiin myös *Kuin ensimmäistä päivää* -näytelmään kirjoitettu tummaihoisen miehen rooli. Tasa-arvoisuuden edistämässä on työtä myös tematiikan ulkopuolella.

”Helsingin teatterit koreilevat tänä syksynä sateenkaaren väreissä” kirjoitetaan Aamulehdessä 2.10.2011. Myös Helsingin Sanomissa nostettiin seksuaalivähemmistöjä ja sukupuolisuutta käsittelevät näytelmät syksyn 2011 helsinkiläisen teatterin teemaksi. (esim. Helsingin Sanomat 15.9.2011) Kansallisteatterissa esitettävä Pirkko Saision *HOMO! Outojen ooppera*, Heini Junkkaalan *Soita minulle*, Billy Teatteri Jurkassa, Q-teatterissa nähtävä Saara Turusen *Broken heart story* ja Helsingin kaupunginteatterin *Lainahöyhenissä* antoivat aiheen niputukseen. Varsinkin Saision *HOMO!* herätti kiinnostusta lehdistössä jo ennen ensi-iltaa (Turun Sanomat 14.9.2011, Etelä-Saimaa 14.9.2011, Savon Sanomat 14.9.2011, Kouvolan Sanomat 15.9.2011).

Väkivaltaa käsiteltiin monin eri tavoin. *Bruce Willis saves the world* -esitys sekä Kaarinan nuorisoteatterin *Kelloveliappelsiini* läväsivät väkivallan kasvoille anteeksi pyytelemättä. Koulukiusaamisen kautta väkivaltaa käsittelevä moni nuortennäytelmä – sekä nuorten tekijöiden tekemät esitykset että nuorille suunnatut. *Meidän poika* -näytelmä kysyy Kalevan mukaan ”miksei kukaan huomannut?”. Näytelmä kertoo pojasta, joka aikoo räjäyttää pommin ostoskeskuksessa. (Kaleva 17.8.2011) Eikö kukaan huomannut? Norjan tragedia kauhistutti kaikkia mutta yllätti harvat. Ohjaaja Juha Luukkonen sanoi Pohjolan Sanomien haastattelussa, että ”Olin Norjan tapauksesta järkyttynyt, mutta valitettavasti en yllättynyt” (Pohjolan Sanomat 2.8.2011) Teatterissa oli käsitelty esimerkiksi juuri edellä mainittuja yhteiskunnallisia ongelmia, arvojen koventumista, nuorten pahaa oloa ja väkivaltaisuuksiin kärjistyviä tilanteita jo jonkin aikaa. Teatterissa nämä enteet on huomattu ja niistä oli huudettukin. Nyt tulisi kysyä, mitä meidän pitäisi tehdä – myös teatterissa. Petteri Värtö kutsui aikaamme ”vihan vuosikymmeneksi” (Etelä-Saimaa 20.4.2011). Siltä tosiaan näyttää.

Yhteiskunnalliseksi teemaksi laskettanee myös ekologisuus. Kansallisteatterin *Globen uupuneet*, Rovaniemen teatterin *Sarasvatin hiekkaa* ja *Eikka Ekoveikka* ainakin puhuivat ekologisuudesta. (Globen uupuneet mm. Satakunnan Kansat 18.1.2011, *Sarasvatin hiekkaa* mm. Lappilainen 27.1.2011, *Eikka Ekoveikka* mm. Turun Sanomat 4.4.2011) *Sarasvatin hiekkaa* oli tehty aikuiskatsojille, *Globen uupuneet* nuorille ja *Eikka Ekoveikka* lapsille. Kaikkia esityksiä yhdisti sen pohtiminen, mitä tapahtuu, jos jatkamme ympäristön kuormittamista tätä rataa. *Globen uupuneet* -esitys oli pyritty myös toteuttamaan mahdollisimman pienillä ympäristörasituksilla, esimerkiksi käsiohjelmista ei tehty paperiversiota lainkaan. *Eikka Ekoveikka* -esitys taas kulki paikkakunnalta toiselle yhden miehen mukana polkupyörällä tai junalla (Turun Sanomat 4.4.2011). Eräs ekologisin keinoin tuotettu vierailuesitys nähtiin Turussa Esittävän taiteen toukokuussa. *MIM Goes Sustainable* -esityksessä katsojat polkivat pyörällä sähköä esitykseen (mm. Turun sanomat 18.5.2011). Tällaisten esitysten rinnalla energiaa, luontoa ja vettä tuhlaavat esitykset erikoistehosteineen tuntuvat – noh, ainakin vanhanaikaisilta. Lähiteatteri ja ekoteatteri kuulostavat enemmän nykyaikaisilta.

Kestää ja kestää

Aamulehdessä esitettiin helmikuussa huoli suomalaisesta miehestä. Tässä ei ollut kyseessä näytelmien miehet, vaan katsomoiden miehet. Aamulehden kirjoitetussa kolumnissa käsiteltiin sitä, että suomalaiset teatteriesitykset ovat aivan liian pitkiä – varsinkin miehelle. ”Mikä teatterintekijöitä oikein riivaa? Suuruudenhulluus? Höplähuulisuus? Superego? Kehno itsetunto? Laiskuus? Ahneus? Hölmöys? Vai sittenkin silkka ammattitaidottomuus, kyvyttömyys nähdä ytimeen?” kysyttiin kolumnissa. (Aamulehti 28.2.2011) Kolumnissa vastattiin, ettei mikään edellä mainituista ole ongelma, vaan teatterintekijät haluavat tietoisesti taistella lyhytjänteisyyttä vastaan. Kolumnissa kuitenkin esitettiin ihanteelliseksi teatteriesityksen pituudeksi 2x45 minuuttia, eli esimerkkiä tulisi ottaa jalkapallopeleistä.

Laajaa keskustelua tästä avauksesta ei virinnyt lehdistössä. Ainoastaan Helsingin Sanomien kolumnisti reagoi kirjoitukseen 16.3.2011. ”Perussuomalaisten puolueohjelman taidepykälä herätti laajan keskustelun taiteen yhteiskunnallisesta tehtävästä ja kansallisidentiteetin kohoamiseen sopivasta sisällöstä. – Valitettavasti, tämän keskustelun saaman huomion varjoon jäi Matti Kuuselan Aamulehdessä julkaistu rohkea näkökulma, joka mukaan taideteoksen suurin ongelma ei ole sen sisältö, vaan kesto”, kirjoitettiin Helsingin Sanomissa. (Helsingin Sanomat 16.3.2011) Molemmissa kirjoituksissa mies oli uhri, joka oli ensinäkin väkisin viety teatterikatsomoon ja toisekseen joutui istumaan siellä pahimmillaan yli kolme tuntia vain yhden tauon turvin. Kuva miehestä piirtyi hieman kummalliseksi, mutta esitysten kestosta ja sen merkityksestä puhuminen oli varmasti hyödyllistä.

Pituuteen kiinnitti huomiota myös Keski-suomalaisen kriitikko. Esitysarviossaan Reviisorista kirjoitettiin: ”Kerrankin esitystä ei turhaan ole pitkitetty; väliaikoinen runsas puolitoistatuntinen on sopivasti eikä tippaakaan liian vähän.” (Keski-suomalainen 22.2.2011)

Lapsille enemmän kuin nuorille

Periaatteessa lapsia arvostetaan

Lastenteatterista kirjoitettiin vuonna 2011 paljon. Useita kymmeniä esityksiä pääsi lehtien sivuille, niin myös keskustelua lastenteatterin rahoituksesta, festivaaleista ja katsojamääristä. Positiivinen viesti suurilta teatterilta oli se, että lastenteatterin tekeminen koettiin tärkeänä osana ohjelmistoja, vaikka tuotot usein jäivätkin menoja pienemmiksi. Taloudellinen kannattavuus on heikkoa, koska produktiot työllistävät usein suuren työryhmän, mutta lasten teatterilipuista ei voida pyytää kuin puolet aikuislipun hinnasta. Koulut ja päiväkodit eivät enää tuo ryhmiä teattereihin yhtä ahkerasti kuin ennen. Samaan aikaan kuin toisissa teatterissa lastennäytelmät pyörivät lähes tyhjille katsomoille, oli toisilla paikkakunnilla enemmän kysyntää kuin tarjontaa (Etelä-Saimaa 25.8.2011, Kouvola sanomat 27.8.2011).

Lastenteatteriarvioita tarkasteltaessa on nähtävissä, että klassikkosatuihin tartuttiin aika harvoin. Toisaalta samat suosikit tuotiin näyttämöille monissa eri teattereissa samaan aikaan, kuten *Risto Räppääjä*, *Kolme iloista rosvoa*, *Viiru ja Pesonen*. Lastenteatteria tehtiin myös pienissä ja joustavissa ryhmissä ja jopa yhden näyttelijän voimin. Nukketeatteri oli lastenohjelmistoissa hyvin edustettuna. Myös uudenlaiset esitystavat eri esittävän taiteen aloilta tuntuivat yhdistyvän juuri lastenteatterissa. ”Nukketeatterin sijaan voisi puhua tarinankerronnasta esineteatterin keinoin”, kuvailtiin esitystä *Kimonosatu* Helsingin Sanomissa 31.3.2011. Lastenteatterille tuntui olevan

tyypillisiä myös kiertävät esitykset. Teatteritilojen lisäksi lastenteatteria saattoi nähdä päiväkodeissa, kouluissa ja kirjastoissa. Esteettömyysnäkökulma vaikutti olevan mukana myös lastenteatterissa. Kun esitykset kiertävät siellä, missä lapset ovat, on kaikille lapsille taattu mahdollisuus päästä teatteriyleisöön. Mukava huomio oli, että lapset ja nuoret tekivät myös itse teatteria muille lapsille. Lastenteatterin arvostuksesta kertoi kolmen eri kaupungin lastenteatteritapahtumat. Lastenteatteria oli koottu yhteen Oulussa, Lahdessa ja Kouvolassa.

”Suomen teatterit ry on huolissaan lasten- ja nuortenteatterin asemasta, koska niiden esitys- ja katsojaluvut ovat laskussa”, kirjoitettiin Helsingin Sanomissa 25.2.2011. ”Hallitus on linjannut, että lastenkulttuurin asemaa ja toimintaedellytyksiä vahvistetaan. Tällä tuetaan kaikkien lasten oikeutta taiteeseen ja kulttuuriin”, kirjoitettiin Kalevassa 27.6.2011. Lastenteatteria siis arvostetaan ja sen asemasta ollaan huolissaan hallituksessa asti, mutta koulujen ja päiväkotien jäädessä ryhmineen pois esityksistä, sen kannattavuus on heikentynyt. Rahaa ei siis kuitenkaan anneta lastenkulttuurille ilmeisesti tarvittavasti. Tähän vastaamaan aloitettiin Teatterikeskuksen lastenteatteriprojekti, joka kerää yrityksiltä ja yksityisiltä lahjoituksia lastenteatterin hyödyksi (Kaleva 16.5.2011).

Lapin Kansa kertoi, että Rovaniemellä lastenteatterille oli enemmän kysyntää kuin tarjontaa (Lapin Kansa 11.2.2011). Myös Kouvolassa ja Turussa lastenteatterilla meni hyvin vuonna 2011, mutta esimerkiksi Lappeenrannassa ”lastenesitykset ovat olleet pettymyksiä” (Turun Sanomat 19.7.2011, Etelä-Saimaa 25.8.2011, Kouvolan Sanomat 27.8.2011). Lastenteatteria nähtiin myös kesäteattereissa vuonna 2011. Lastenteatterilla oli muitakin tarkoituksia kuin vain viihdyttää: se opettaa ja kasvattaa. *Eikka Ekoveikka* -esitys esimerkiksi sai aikaa sen, että lapset alkoivat päiväkodissa neuvoa kierrätysasioissa hoitajiaan (Turun sanomat 26.8.2011). Seinäjoen kaupunginteatterin ja kaupunginorkesterin yhteistyö *Hannu ja Kerttu* tutustutti lapsia orkesterisoittimiin sadun keinoin (Pohjalainen 23.3.2011)

Kaikesta voisi siis päätellä että lasten ja lastenteatterin arvostus on korkealla. Mieliopikirjoitus Helsingin Sanomissa 26.3.2011 antoi kuitenkin hieman toisenlaisen kuvan käytännöstä. Otsikolla ”Teatterista jäi paha mieli” varustettu teksti oli kahden 4.-luokkalaisten luottamusoppilaan kirjoittama. He kirjoittivat: ”Käymme kerran vuodessa kulttuuriretkellä, ja se olisi hyvä tilaisuus opetella teatterissa käyntiä. Maksoimme lipuista – olisi mukavaa, jos meitä kohdeltaisiin samalla tavalla kuin aikuisia. Esitys oli hyvä, mutta kohtelusta jäi paha mieli.” Kysymys oli narikkapalvelusta. Lapset eivät saaneet jättää narikkaan vaatteitaan, vaan vaatteet oli jätettävä teatterin lämpioon lattioille tai penkeille. Kysyttäessä heille oli vastattu ”eihän siitä mitään tulisi, jos jokaiselle lapselle annettaisiin oma narikkalappu.” Oppilaiden mieliopikirjoitus sai vastineen 2.4.2011 Helsingin Sanomissa. Helsingin kaupunginteatterin talous- ja hallintojohtaja kirjoitti vastineen, joka ei kuitenkaan ollut suunnattu mielensä pahoittaneille teatterivieraille, vaan ilmeisesti heidän vanhemmilleen. Tapaus kummastutti.

Vakavasti nuorille

Jos lastenteatteri oli tasaisen runsaasti esillä lehdistössä vuonna 2011, nuortenteatteri pysyi poissa. Sivuilla näkyi kymmenkunta ammattiteattereiden nuorille suuntaamaa teatteriesitystä. Ilahduttavaa oli kuitenkin huomata, että nuoret tekivät itseään kiinnostavista teemoista ikäisilleen teatteria. Näitä myös nostettiin kiitettävästi esille paikallislehdissä. Myös harrastajateatterit näyttivät tarttuneen jonkin verran nuorille tarkoitettuun teatteriin. Nuortennäytelmät tuntuvat käsittelevän hyvin vakavia ja raskaita aiheita: ilmastonmuutosta, väkivaltaa ja kiusaamista, päihteitä, peliriippuvuutta,

syömishäiriöitä ja aikuiseksi kasvamista. Etelä-Suomen sanomissa puhuttiin ”ongelmalähtöisestä nuorisodraamasta” (Etelä-Suomen Sanomat 4.8.2011)

Kansallisteatterissa tarjottiin nuorille jopa kolme eri esitystä 2011. *Globen uupuneet, Lähtöjä – tarinoita 3. ja 5. raiteen väliltä* sekä *Vihan veli* erottivat Kansallisteatterin räikeästi muista suurista teattereista. *Lähtöjä – tarinoita 3. ja 5. raiteen väliltä* oli nuorten teatteriprojekti, joka oli ”osa Kansallisteatterin teatterikasvatus- ja yleisötyötä” (Aamulehti 23.2.2011). Panostus nuoriin on mahdollisesti osa tulevaisuuden katsojien koulumista, mutta myös osoitus jonkinlaisesta vastuusta, jota halutaan nuorista kantaa. Nuoret oli otettu mukaan monien esitysten suunnitteluun, mikä teki esityksistä kohderyhmänsä näköisiä. *Lähtöjä – tarinoita 3. ja 5. raiteen väliltä* kirjoitettiin Noodi-työkalulla verkossa, jolloin nuoret pääsivät mukaan kirjoitusprosessiin. (mm. Kainuun Sanomat 26.1.2011, Keskisuomalainen 24.2.2011, Etelä-Saimaa 22.3.2011) Vieraillessaan eri kaupungeissa esitykset pääsivät paikallislehtien sivuille.

Nuortenteatterin kentällä vuonna 2011 näkyy myös uusi tv-formaatti Stage, jossa etsittiin Suomen parasta koulumusikaalia. Stage-formaatti nosti kuitenkin nuorten teatterikiinnostusta yllättävän vähän lehtien sivuille. Aamulehti seurasi jokseenkin ahkerasti tamperelaisen koulun menestystä voittoon saakka kilpailussa. Lehdistössä ei kuitenkaan herännyt minkäänlaista nuortenteatteriaaltoa, joka olisi voinut olla odotettavissa. Marko Bjurströmin kehittämään formaattiin perustuva televisio-ohjelma huipentui voittajakoulun, Tampereen yhteiskoulun *Silmistä pois* -musikaalin esityksiin Helsingin Peacock-teatterissa elokuussa. Näytelmästä kirjoitettiin muutama arvostelu, mutta suuresta muodosta huolimatta nuorten musikaali-innostusta ei juurikaan lehdissä noteerattu. Nuorten itse kirjoittama, suunnittelema ja esittämä musikaali käsitteli koulukodin elämää ja syrjäytyneitä nuoria. (Esim. Aamulehti 27.5.2011, 31.5.2011, Etelä-Suomen Sanomat 9.8.2011)

Nuorten saamista teattereihin kyllä pohdittiin jonkin verran. Mika Myllyaho kysyi helmikuussa Kalevan haastattelussa ”Miten teatteri ottaa haltuun uudet ikäluokat?” (Kaleva 23.2.2011). Samassa artikkelissa korostettiin, että nuoret tarvitsevat siltoja teatteriin. Kuitenkin nuorten kohtaamiseen teatterin kautta tai teatterissa tunnuttiin paneutuvan kovin vähän lehdistössä ja/ tai teattereissa. Helsingin Sanomissa kirjoitettiin myös toisenlaisesta ongelmasta: ”Tekotapa haiskahtaa ’teille nuorille’ -formaatilta ja panee epäilemään teoksen ja mahdollisen kohderyhmän kohtaamisen epätodennäköisyyttä.” (HS 11.11.2011) Huomio koski Helsingin kaupunginteatterin *Kaksi maailmaa* -esitystä.

Elviira Davidowin *Jos aistit niin oivallat* -esitys edusti harvinaisempaa, nuorille suunnattua vakavaa nukketeatteria. Esitys käsitteli romanien ja suomalaisten kerjäämistä. (HS 15.1.2011) Ajankohtaiseen aiheeseen tarttuminen nukketeatterin keinoin ja sen vieminen yläasteikäisten saataville oli tuore näkökulma nuortenteatteriin monelta kantilta katsottuna.

Festivaalit näyteikkunoina ja viennin väylinä

Esitysten ja näytelmien viennistä kirjoitettiin

Kirjoittelua teatteriviennistä hallitsi ylivoimaisesti Sofi Oksasen *Puhdistus* ja ennen kaikkea Yhdysvalloissa esille pääsyt johdosta. ”Puhdistus hämmensi newyorkilaiset” kirjoitettiin Iltalehdessä (Iltalehti 12.2.2011). Myös lukudraamoina La MaMassa esitetyt suomalaiset näytelmät pääsivät uutisoinnin aiheeksi kotimaisissa lehdissä *Puhdistuksen* vanavedessä. Myös ilta- ja päivälehdet

(Ilta-Sanomat, Iltalehti) seurasivat tiiviisti New Yorkin tapahtumia helmikuussa. Näytelmä nosti esille kirjailijansa lisäksi näyttelijä Peter Franzenin, joka näytteli La MaMa-teatterissa esitetyssä *Puhdistuksessa*. Aamulehti kertoi, että kaikki Puhdistuksen 11 näytöstä olivat loppuunmyytyjä. Mikko Viherjuuren mukaan Yhdysvalloissa on 16 suomalaista näytelmää luettavana kymmenissä teattereissa, kertoi Aamulehti. (Aamulehti 25.2.2011)

Toinen esillä ollut vientitapaus oli Edinburghin Fringe-festivaali. Sanomalehdissä (Helsingin sanomat, Etelä-Suomen sanomat ja Keski-suomalainen 2.9.2011) korostettiin, että ”kyse oli suomalaisten näytelmien viennistä, ei teatterivierailuista”. Edinburghissa esille pääsi Mika Myllyahon näytelmä *Kaaos* Irene Ahon ohjaamana (Turun kaupunginteatteri) sekä Esa Leskisen ja Sami Keski-Vähälän Ryhmäteatterille kirjoittama *Päällystakki* (alkup. Gogol). Muilta osin viennistä kirjoittelu oli esitysvientiä koskevaa. Näytelmävientä ja muut kansainväliset yhteistyöt jäivät suurimmilta osin huomiotta.

Lokakuussa suomalaista teatteria vietiin Italiaan. Juha Jokelan *Mobile Horror*, Saara Turusen *Puputyttö* ja Kristian Smedsin *Sad songs from the heart of Europe* Intercity Helsinki – festivaalilla Sesto Fiorentinossa Toscanassa 7.-28.10. (Etelä-Suomen Sanomat 2.10.2011) Helsingin Sanomat kertoi 10.11.2011, että ”Stage Pietarissa” -tapahtuma vei Taru Mäkelän *Hannah ja rakkaus* -esityksen, Mikko Roihan *Vincent Riverin* ja Kristian Smedsin *Sad song from the heart of Europe* -esityksen Pietariin.

Muita uutisoituja, maailmalle päässeitä näytelmiä olivat Juha Jokelan *Fundamentalisti* New Yorkissa (HS 19.8.2011), Aulis Sallisen säveltämä *Kullervo*-ooppera Saksassa Frankfurt am Mainin oopperassa (HS 25.5.2011), Laura Ruohosen nuortennäytelmä *Saari* Dramatenissa, Tukholmassa (Savon sanomat 20.3.2011, HBL 29.3.2011). Salolainen Quo Vadis – teatteri pääsi myös vierailulle Tukholmaan, Dramateniin (Turun sanomat 21.5.2011, Kaleva 23.5.2011). Finnfestistä, joka on suomalaista teatteria esittelevä kiertävä tapahtuma, kirjoitti Pohjalainen 25.8.2011.

Uutisointi ulkomaisista vierailuista Suomessa keskittyi vahvasti festivaalien ympärille. Erilaisista tapahtumista kolme suurinta teatterifestivaalia, Tampereen teatterikesä, Stage-festivaali ja Helsingin Juhlaviikot sekä Baltic Circle, saivat suurimman huomion. Vuonna 2011 neljännen festivaalin rooliin voitaneen laskea Turun kulttuuripääkaupunkivuosi, jonka myötä tuotiin monia ulkomaisia esityksiä Suomeen ja Turkuun. Näiden festivaaliohjelmistojen ulkopuolella Suomessa nähtiin Unkarin valtionooppera oopperajuhlilla (esim. Kouvolan sanomat 22.7.2011), tanskalaista lastenteatteria Hämeenlinnassa (Etelä-Suomen sanomat 29.7.2011) ja virolaisen Vanemuine-teatterin *Puhdistus* (mm. Suomen kuvalehti 2011/4). Ruotsalaista teatteria nähtiin *Ensam rävhane* ja *Bergsprängardöttrar* (Vuorenlouhijan tyttäret), molemmat Riksteaternin vierailuja. Loput uutisoiduista vierailuista olivat pääasiassa Tampereen teatterikesän, Stage-festivaalin ja Helsingin Juhlaviikkojen, Baltic Circle tai Turku 2011 -ohjelmistoa.

Teatterifestivaalit saivat näkyvyyttä

Tampereen teatterikesästä kirjoittivat lähes kaikki suurimmista lehdistä, Pohjois-Suomen lehtiä lukuun ottamatta. Uutispäivä Demari ja Aamulehti kirjoittivat ahkerimmin. Teatterikesästä nostettiin esille pääohjelmistoon kuuluvat vierailuesitykset. Suurimman huomion saivat Compagnia Pippo Delbonon *La Menzogna* (suom. Valhe, mm Aamulehti 2.8.2011), Teatro en el Blancon *Diciembre* (mm. Etelä-Saimaa 3.8.2011) ja Jan Lauwers & Needcompany'n *The Deer House* (mm. Helsingin Sanomat 1.8.2011, 7.8.2011). Tampereen teatterikesän suomalaisista esityksistä nousi

eniten esille Prospero -hankkeeseen kuuluva Tutkivan teatterityön keskuksen *Bruce Willis saves the world* (mm. Helsingin Sanomat 5.8.2011, Uutispäivä Demari 3.8.2011). Vuoden 2011 Tampereen teatterikesän ohjelmiston olivat valinneet Anna-Elina Lyytikäinen, Auvo Vihro ja toiminnanjohtaja Hanna Rodendahl.

Helsingin Juhlaviikoista erottunut Stage -festivaali toi Helsinkiin kansainvälistä teatteria muutama viikko tamperelaisten jälkeen. Ylivoimaisesti eniten huomiota lehdistössä sai Dmitri Krymovin *Pariisissa* (mm. Helsingin Sanomat 18.8.2011, HBL 18.8.2011). Hyvänä kakkosena Alvis Hermaniksen *Latvialainen rakkaus* (mm. HBL 21.8.2011, Helsingin Sanomat 21.8.2011). Myös Juhlaviikkojen ohjelmistoon kuulunut Christoph Schlingensiefin *Via Intolleranza II* sai näkyvyyttä (mm. Helsingin Sanomat 24.8.2011, HBL 26.8.2011).

Syksyinen Baltic Circle sai näkyvyyttä pääasiassa Helsingin Sanomien ja Hufvudstadsbladetin sivuilla. Erona muihin suomalaisiin teatterifestivaaleihin oli nykyteatterin aseman selkeä korostaminen monissa lehtiteksteissä. Vaikka muidenkin festivaalien ohjelmistoissa oli nykyteatterivaikutteisia esityksiä, Baltic Circelen yhteydessä korostettiin erityisesti perinteisen teatterin poissaoloa. (esim. Turun Sanomat 18.11.2011, Helsingin Sanomat 22.11.2011, HBL 20.11.2011)

Festivaalit toimivat myös suomalaisen teatterin näyteikkunoina kotimaassa. Festivaaliohjelmistoihin valitut esitykset saivat moninkertaista näkyvyyttä lehtien sivuilla. Lehdillä on kuitenkin suunnaton valta päättää, mitä esityksiä tai mitä festivaaleja haluavat nostaa esille. Porissa järjestettiin syyskuussa Lainsuojattomat-festivaali, joka siis oli valtionosuusrahojen ulkopuolisten ja osittain talottomien teatteriryhmien oma festivaali. Satakunnan kansassa seurattiin festivaaleja tiiviisti. Helsingin Sanomissa nähtiin kaksi arvostelua. Turun Sanomat yllätti, ehkä kulttuuripääkaupunkivuoden ansiosta, pitämällä TIP -nukketeatterifestivaalia esillä marraskuussa. Odotukset lehden kulttuurikirjoittelulle vuonna 2012 ovat suuret.

Turun kulttuuripääkaupunkivuoden tapahtumia seurattiin muun Suomen lehdissä tasaisesti tammikuusta alkaen. Teatterivierailut ulkomailta ajoittuivat toukokuulle Turun kaupunginteatterin Esittävän taiteen toukokuu -pienoisfestivaalin ohjelmistoon. Kirkkaimpaan huomion valokeilaan nousivat turkulaisten omat teatteriproduktiot. *1827 Infernal musical* – hevimusikaali sai ylistäviä arvioita, vaikkei ensi-iltaa edes nähty loppuun saakka loukkaantumistapauksen takia (mm. Turun Sanomat 22.1.2011). *Hair – keski-ikäisten hiukset* pääsi Uutispäivä Demarin (28.1.2011) ja Pohjalaisenkin (10.2.2011) sivuille. ”Turku avasi kulttuuripääkaupunkivuotensa kulttuuriteolla” ylistettiin Aamulehdessä 31.1.2011 Bergmanin *Kesäyön hymyilyä* -näytelmän ottamista kaupunginteatterin ohjelmistoon. Paljon mainostettu *Tanssiva torni* -tanssiteatteriesitys pääsi ainakin Helsingin Sanomien sivuille (Helsingin Sanomat 16.4.2011). Turun kaupunginteatterin Esittävän taiteen toukokuu sai lehdistöhuomiota runsaasti. Ajoitus oli lehtien sivuille pääsemisen kannalta hyvä, kun muut suuret teatteri tapahtumat olivat vasta syksyllä. Yleisötavoitteesta tapahtuma kuitenkin jäi jälkeen. (mm. Kaleva 1.5.2011, Turun Sanomat 3.5.2011, 5.5.2011, Aamulehti 7.5.2011, HBL 8.5.2011, 21.5.2011)

Puhutut mutta vaietut

Lehdistössä esiintyi myös joitakin sellaisia teemoja, jotka saivat tilaa sivuilla, mutta joihin kohdistuva mielenkiinto oli yleisesti vähäistä. Esimerkiksi teatterialan koulutuksesta, paikallisuudesta, muista kuin taiteellisista teatterialan ammattilaisista ja tilastoista kirjoitettiin

jonkin verran. Kesäteatterit voidaan myös sijoittaa tämän otsikon alle, sillä heinäkuussa ei juuri muusta kirjoitettukaan. Kuitenkaan kesäteatterit eivät tunnu vaikuttavan juurikaan yleiseen teatterikeskusteluun, vaan talven ja kerän teatteria tarkastellaan toisistaan erillään olevina ilmiöinä ja taiteen lajeina. Tulevaisuuden suuntia ja uutta estetiikkaan olen kaivanut esille katsauksen lopussa.

Teatterikoulutus: leikkauksia ja uuden rakentamista

Teatterikoulutuksesta oltiin hyvin vähän kiinnostuneita lehdistössä vuonna 2011. Tulevasta taideyliopistosta kirjoiteltiin jonkin verran tammi-maaliskuussa (mm. Kaleva 13.1.2011, Keski-suomalainen 2.3.2011). ”Teatterikoululta vihreää valoa taideyliopistolle” ”Taideyliopiston muodostavat Teatterikorkeakoulu, Kuvataideakatemia ja Tampereen yliopiston näyttelijäkoulutus. Myöhemmin selviää, tuleeko myös Sibelius-akatemia mukaan”, kirjoitettiin Kalevassa 3.3.2011. Taideyliopisto nousi uudestaan esille, kun uusi opetusministeri Jukka Gustafsson ilmoitti kesäkuussa, etteivät rahat riitä sen perustamiseen (esim. Helsingin Sanomat 27.6.2011). Kuitenkin syyskuussa muun muassa Etelä-Suomen Sanomissa nähtiin pienen pieni uutisointi, että Taideyliopisto perustetaan 2013 (Etelä-Suomen Sanomat 27.9.2011). Sen jälkeen, kun opetusministeri ilmoitti hankkeen olevan liian kallis, keskustelu aiheesta loppui sanomalehdistössä. Tämän hiljaisuuden syövereistä sitten pulpahti päätös ilman pienintäkään meteliä toteavana pikku-uutisena.

Muusta teatterikoulutuksesta kirjoitettiin vain paikallislehdissä. Alkuvuodesta Vasabladet uutisoi Vaasan näyttämötaiteen koulutuksen mahdollisesta siirrosta Pietarsaareen (Vasabladet 27.1.2011). Maaliskuussa Pohjalaisessa kerrottiin, että koulutus säilyy Vaasassa (Pohjalainen 26.3.2011). Aamulehdessä kerrottiin elokuussa Tampereella toimivan Suomen Teatteriopiston laajentavan toimintaansa lähikuntiin (Aamulehti 10.8.2011). Draamaoppiaineen tulevaisuudesta käytyä keskustelua jatkoi ainoastaan Turun Sanomat yhdellä kirjoituksella, vaikka olisi voinut kuvitella keskustelut kiihtyvän uudelleen uuden hallituksen myötä (Turun Sanomat 19.4.2011). Varsinkin, kun opetusministeri Gustafsson lupasi lisää taideopetusta ja halusi lisää toiminnallisuutta alakouluihin. Draamaoppiainehan olisi vastannut molempiin tarpeisiin.

Budjetin ja sen kylkiäisinä tulevien leikkausten yhteydessä väläyteltiin marraskuussa taide- ja kulttuurialojen koulutuslinjojen karsimista ammattikorkeakouluissa (esim. Savon Sanomat 24.11.2011). Lahden musiikkiteatterikoulutus oli yksi leikkausuhan alle joutuneista linjoista (Etelä-Suomen Sanomat 22.11.2011). Laajaa keskustelua ei kuitenkaan syntynyt esimerkiksi koulutuksen tasosta eri puolilla Suomea tai koulutuksen saamisen tasa-arvoisesta jakautumisesta halki maan.

Paikallisuus ja viihde korostuivat kesäteatterissa

Paikallisuus teatterikirjoittelussa korostui kesällä kesäteatteriarvioiden yhteydessä. Harva kesäteatteriesitys raivasi tietään muihin kuin paikallislehtiin. Poikkeuksena olivat Tampereen Pyynikin *Rauta-aika*, Ryhmäteatterin *Ronja Ryövärintytär* Suomenlinnassa ja Sappalinnan kesäteatterin *Blondi* Turussa. Myös *Niskavuoren nuori emäntä* sai huomiota muutamissa lehdissä. Ohkolan kesäteatteri Mäntäsälässä otti Niskavuoren ohjelmistoon, kun Hella Wuolijoen syntymästä tuli kuluneeksi 125 vuotta (mm. Etelä-Suomen sanomat 21.7.2011, HS 27.7.2011).

Kesäteatterikirjoittelu oli pääasiassa esitysarvosteluja. Mielenkiintoinen sivuvire syntyi kuitenkin siitä, että kriitikoilla tuntui olevan täysin eri kriteerit kesäteatterin kuin ”talviteatterin” arvosteluun. Hyvä kesäteatteriesitys tuntui olevan hauska, viihteellinen,

humoristinen ja paikkakuntansa näköinen. Pyynikillä esitetty Kari Heiskasen ohjaama *Rauta-aika* ja Okko Leon kirjoittama, Lauri Maijalan ohjaama *Kenttä* Turussa saivat huomiota siitä, että ne olivat taiteellisesti korkeatasoisia ja vakavampia näytelmiä kuin perinteiset kesäteatterifarssit. ”Onko Rauta-aika liian hyvä kesäteatteriin?” kysyttiin Aamulehdessä 29.7.2011. ”On totta, että se poikkeaa kesäteatterin valtalinjasta. Siksi katsomossa ei ole ollut niin paljon ryhmiä kuin yleensä. Ihmiset ovat tulleet itsekseen katsomaan. Esitys on hauska, mutta huumori ei ole sitä, että kuljetaan väärään aikaan ovista”, kommentoi Pyynikin kesäteatterin toiminnanjohtaja Jari Nieminen *Rauta-aikaa* (Aamulehti 28.7.2011). Toisaalta esitettiin näkemyksiä siitä, ettei kesäteatterissa voi/ saa esittää vakavaa tai yhteiskuntakriittistä teatteria, vaan kesäteatterin kuuluu olla kevyttä. Toisaalta esimerkiksi *Kentän* tekijät olivat sitä mieltä, ettei kesä- ja talviteatterin tarvitse erota temaattisesti tai tyyllisesti toisistaan. Esityspaikka on kesällä ulkona, mutta esitys voi olla aivan yhtä taiteellisesti korkeatasoista tai vakavaa kuin talvellakin. Toisten mielestä kesäteatterin ei kuulu vaatia ajattelemista.

Hiljainen työ teattereissa

Usein teatterikirjoittelussa sivuun jäävät lavastus- ja pukusuunnittelu, äänet, valot ja muu mediasuunnittelu. Myös näiden alojen osaajat jäävät tuntemattomiksi. Pukusuunnittelijoita käsiteltiin näistä ammattiryhmistä eniten. Kalevassa esiteltiin pukusuunnittelija Pirjo Valinen 16.6.2011. Etelä-Saimaassa 31.7.2011 esille pääsi imatralainen pukusuunnittelija Mirva Mustonen. Harvinaista iloa esityspukujen ystäville tarjosi *Pyörteitä*-baletti, joka mielikuvituksellisella pukusuunnittelullaan nosti tanssijoiden puvut myös isoksi osaksi baletin arvosteluja (esim. Helsingin Sanomat 27.8.2011). Äänisuunnittelu pääsee esille Helsingin Sanomissa arviossa Ronja Ryövärintyttäreistä: ”E erityisen huomion ansaitsee Jussi Kärkkäisen vaikuttava äänisuunnittelu, miltei äänilavastus.” (Helsingin Sanomat 18.6.2011) Lavastukseen kiinnitettiin huomiota Ryhmäteatterin näytelmässä *Rikos* ja rangaistus: lähes jokaisessa arvostelussa mainittiin esityksen lavastus (esim. Satakunnan Kansa 18.2.2011).

Teatterit tilastoivat kävijämääriään ja talouttaan ahkerasti. Tammikuun teatterikirjoittelu koostui suurimmaksi osaksi tilastouutisoinneista. Toukokuussa lehdistössä näkyi pienempi tilastoalto kevään tilastoista ja syksy alkoi kesäteatteritilastointien esittelyillä. Usein tilastouutisointiin liitettiin paikallisen teatterin tulevan ohjelmiston esittelyä. Tilastouutisia kertyi yllättävän paljon tammikuussa, mutta keskustelu tilastoinnista tai sen tuottamasta informaatiosta oli vähäistä lukuun ottamatta siihen liitettyä arviointikriteereihin ja talouden tarkkailuun liittyviä pieniä avauksia.

Lehtikirjoittelun kieli kertoo teatterin tulevaisuudesta

Mielenkiintoisia uusia termejä vuoden 2011 teatterikirjoittelussa esiintyi muutama. Vaikka näitä termejä tai käsitteitä käyttäisivät vain yksittäiset kriitikot, voi niistä pieni pilke silmäkulmassa päätellä jotakin teatterin uusista tuulista ja tulevaisuudesta. Dokumenttiteatteri pomppasi esille Kuparisen *Eduskunnan* myötä. Dokumenttiteatteri on vielä Suomessa aika tuntematonta, mutta on varmasti vuoden aikana tullut tutuksi teatterikirjoittelua seuranneille. Kriitikoiden suosimaksi rinnakkaismerkiksi dokumenttiteatterille nousi tositateatteri. Oletettavasti tositateatteri haluttiin tuoda rinnakkaiseksi tosi-tv -käsitteen kanssa. Tämä kuitenkin johti siihen, että käsitteiden merkitys hämärtyi, sillä dokumentilla ja reality-televisio -ohjelmalla on hyvin vähän yhteistä.

Muita lehdistössä esiintyviä mielenkiintoisia uusia käsitteitä olivat lähiteatteri, slow-teatteri ja ITE-teatteri. Aamulehden arvostelussa esityksestä *12 Karamazovia* käytettiin termiä ITE-taide ja sille annettiin seuraavanlainen määrittely: ”ITE-taide on intohimon ja luomispakon tuottamaa amatöörien taidetta, jossa rahalla ei ole keskeistä roolia.” (Aamulehti 31.10.2011) (Määritelmän suhteesta Smedsiin saa mukavan ajatusketjun taidefilosofian nälkään.) Turun kulttuuripääkaupunkivuotta koskevassa mietinnössä ITE-taide ja ammattitaideteatteri asetettiin vastakkain (Turun sanomat 26.11.2011). Muita käsitteitä sen kummemmin määrittelemättä on mielenkiintoista huomata, ettei teatteri ainakaan elä erillään muusta yhteiskunnasta ja kulttuurista. Samalla paljastuu, mihin alakulttuuriin teatteri kiinnittyy kirjoittelussa. Lähi-, slow- ja ITE -etuliitteet edustavat muuta ajatusmallia ja maailmankatsomusta kuin esimerkiksi tulos-, perus- tai teho -etuliitteet edustaisivat. Edustaako vuoden 2011 teatteri jotakin ideologiaa? Ainakin suvaitsevaisuus ja ihmisen itseisarvo korostuvat teatteriajattelussa ja -kirjoittelussakin.

Tulevaisuuden suuntaviivoja ei moni lehdistössä lähde arvailemaan. Kristian Smeds johti keskustelua siitä, millaista teatteria tulevaisuudessa tehdään ja millaista teatteria kaivattaisiin. Myös Mika Myllyaho antoi tästä viitteitä. Smeds tuntui luottavan tarinoiden vetovoimaan ja arveli vahvasti tekstiin kiinnittyvän teatterin renessanssin koittavan. (Turun Sanomat 13.3.2011) Hän puhui myös uudesta idealismista ja uudesta romantiikasta (Ylioppilaslehti 21.1.2011). Tarinoiden paluuta enteili myös tietty alavire joissakin arvosteluissa. Vahva yhteiskunnallisuus ja tiedostava teatteri tuntuvat muodostava rinnakkaisilmioiden parin. Vahva viihteellisyys, tarinat ja sadut ovat pakoaineisto ahdistavasta arjesta ja voimakkaiden eettisten ja poliittisten kysymysten pohdiskelusta.

Muutama kriitikko uskalsi lähteä tulevaisuuden visiointiin mukaan. Aamulehdessä kirjoitettiin 28.1.2011: ”Aina sanotaan, että näytelmän tarvitsee vain esittää hyviä kysymyksiä. Mutta voisi se välillä vastatakin.” Lähes samoin sanoin kritisoi myös Smeds nykyistä teatteria: ”Olisi kiva, että taide ehdottaisi välillä jotain sen sijaan, että aina vaan kritisoidaan, kuinka päin persettä kaikki menee.” (Ylioppilaslehti 21.1.2011) Samoilla linjoilla oli Aamulehden toimittaja kolumnissaan: ”Mutta onko liikaa vaadittu, että joku joskus jossain tarjoaisi vastauksia johonkin? Taiteilijat ovat minun elinaikanani toittaneet sitä, että esittävät kysymyksiä. Vastatkaa!” (Aamulehti 25.3.2011) Soveltava teatteri on myös taiteenlajin tulevaisuutta ryhmälähtöisine työskentelytapoineen (esim. Kaleva 1.2.2011).

Kaiken kaikkiaan teatterista tunnuttiin kirjoittavan paljon vuonna 2011. Sanomalehdet olivat kiinnostuneita teatterista, mutta lehtikirjoittelu oli kuitenkin valitettavan yksinäistä ja pintapuolista. Pääasiassa teatteritekstit olivat teosarvosteluja tai ennen ensi-iltaa kirjoitettuja esittelytekstejä. Tutkivaa ja syventyvää journalismia tai varsinaista keskustelua teatterista lehtien sivuilla ei juuri käyty. Pääkaupunkiseudun ja muiden suurten kaupunkien teatteritapaukset söivät tilaa pienemmiltä teattereilta. Valitettavasti eteläisen Suomen lehtimediaa seuraamalla ei saa kuvaa siitä, että Pohjois-Suomessakin on teattereita ja kulttuurielämää. Virtuaalisten medioiden kanssa kilpailtaessa luulisi valttikortin olevan perusteellisesti eri teemoja pohtivan ja keskustelevan asiantuntijan hihassa.

Jonna Leppänen

***

Lehdistökatsausta varten luettiin seuraavat sanomalehdet:

*Aamulehti
Etelä-Saimaa
Etelä-Suomen Sanomat
Helsingin Sanomat
Hufvudstadbladet
Kaleva
Karjalainen
Keskisuomalainen
Kouvolan Sanomat
Pohjalainen
Satakunnan Kansa
Savon Sanomat
Turun Sanomat*

Lisäksi tammi-helmikuulta 2011 oli käytössä vielä tätä suurempi määrä seurattavia lehtiä.